

AMTSSKRIVERE OG AMTSFORVALTERE PAA ÆRØ

Af J. Smith.

Ærø under de sønderborgske Hertuger.

I.

Medens jeg i en tidligere Artikel i Ærø Folkeblad af 8. Okt. 1949 har behandlet Ærø under de sønderborgske Hertuger under en dynastisk Synsvinkel, vil jeg denne Gang beskæftige mig med Amtsskriverne, som var dem, der havde størst Indflydelse paa Forvaltningen indenfor det dem anbettede Omraade. De skulde udføre Hertughoffets Ordre, det paahvilede dem at inddrive Skatterne, som dengang for en stor Del bestod i Naturalydelse; de skulde foreslaa, hvem der skulde overtage de øde Boel, og til dem maatte Befolkningen henvende sig, naar de vilde have Henstand med Skattebetalingen eller have Skatterne eftergivet, hvis de paa Grund af Misvækst, Kvægsyge eller Ildebrand var ude af Stand til at præstere de dem paalignede Afgifter.

Naar Amtsskriverne misbrugte deres Magt over Undersaatterne, kunde disse klage til Hertugen; og der foreligger flere Tilfælde, hvor Klagen medførte, at Amtsskriveren blev idømt Bøder eller endda blev afsat. Klagen kunde afgøres enten ved, at Hertugen beskikkede nogle af sine Embedsmænd til at foretage en Undersøgelse over de paaklagede Forhold, og at Hertugen saa afgjorde Sagen i Henhold til disse Embedsmænds Indstilling, eller ved at Klagen henvistes til Afgørelse ved de ordentlige Domstole.

Amtsskriverne har jo ikke alle været retfærdige og retsindige Mænd, men mange har sikkert røgtet deres Embede med Rimelighed. Forholdet er jo desværre det — og det gælder jo ogsaa for andre Tidsrum — at man ikke faar noget at vide om de gode Embedsmænd eller i hvert Tilfælde meget lidt, medens der findes mange Aktstykker om de daarlige Embedsmænd.

Et Forhold, som vanskeliggjorde Befolkningens Stilling overfor Amtsskriverne, var, at de ofte var Forpagtere af de store Gaarde: Søbygaard, Vuderup, Købinggaard, Graasten og Gudsgave, saaledes at de baade var Embedsmænd og Arbejdsgivere. Dette Forpagtningsforhold kunde ogsaa medføre, at Hertugen af Hensyn til Forpagtningen saa mildt paa Tyngden af Hoveriarbejdet, Bønderne maatte præstere paa disse store Gaarde.

Hvad vi ved om Amtsskriverne beror i første Linie paa de Indberetninger, Ansøgninger og Klager, som er bevarede af de paa-gældende Hertugers Arkiver. I anden Linie kommer Amtsregnskaberne i Betragtning, det ældste Amtsregnskab for Ærø fra Sct. Hans 1627—Fastelavn 1628 er kun en Extrakt, som siger meget lidt. Det næste er en Extrakt fra Fastelavn 1628 til Sct. Hans samme Aar; den er skreven paa plattysk, dens Betegnelse er meget oplysende for Datids Forhold; den lyder saaledes: Summarisk Extrakt af alle mine Indtægter og Udgifter af Hvede, Rug, Havre, Malt, Faar, Lam, Høns, Humle, Sennep, Ærter fra Fastelavn Anno 1628 til Sct. Hans samme Aar. Det er altsaa et rent Naturalregnskab. Selvfølgelig har der ogsaa været et Pengeregnskab, men dette er ikke bevaret.

Fra samme Tid har vi et Mælkepenge Regnskab fra Invocavit 1628 til Sct. Hans 1628. Hver Uge er underskrevet af selve Hertug Christian, Hertug af Holsten. Saa smaa var Forholdene paa disse smaa Fyrstehoffer.

Selvstændige Amtsregnskaber for Ærø findes ikke derudover. Efter Ærøs Deling i 1634 er Regnskaberne for de enkelte Dele indgaaet som Bilag til de paagældende Hertugdømmers Regnskab.

For Nordborg og Sønderborgs Vedkommende er intet bevaret; derimod findes der Glücksborgske Amtsregnskaber fra 1660/1667, hvor der i en Aarrække findes Bilag for Graasten Amts Indtægter og Udgifter; det holder op med 1732—33, derefter er Glücksborg Amtsregnskaber kun Ekstrakter omfattende det Angelske Omraade.

Medens man andetsteds kan konstatere Amtsskriverens Navn og Funktionstid af Underskriften under Amtsregnskaberne, er dette kun muligt for de to førstnævnte Ekstrakters Indkommende og for de Regnskaber for Graasten Amt, som er bevaret som Bilag til de Glücksborgske Amtsregnskaber. Iøvrigt er vi henvist til den bevarede Korrespondance med Hofferne, til Oplysninger i Tingbøger og fra Slutningen af det 17. Aarhundrede til Kirkebøgerne.

Paa dette Grundlag skal der gives nogle Oplysninger om Amtsskriverne paa Ærø under de sønderborgske Hertuger.

II.

Den første Extrakt af Amtsregnskabet for Ærø er underskrevet af *Lydert Clausen*;¹⁾ om ham ved vi ellers intet. Den næste er underskrevet af *Christian Brun*;²⁾ han blev efter Delingen Amtsskriver for Graasten Amt; desuden var han Raadmand i Ærøskøbing, hvor han var bosiddende. Desuden blev han Dommer, det var uforenelig med at være Raadmand; dette Hverv maatte han nedlægge. Den 8. Maj 1628 skødede Matz Haen sit og sin Moders Hus og Gaard med Byskiftet til Christian Brun. Huset ligger i Søndergade fra Havn og Bysens Stræde til Pihlebæk.³⁾

Asmus Matzen i Bregning klager over Chr. Bruns Misbrug; Hertugen henviser Sagen til Ærøskøbing Byting, som d. 24. Aug. 1636 kender ham skyldig i de fleste Klagepunkter og idømmer ham en Bøde paa 500 Rdl. Brun sender derpaa fra Arresten en Bønsskrivelse til Hertugen, hvori han beder om Bødens Nedsættelse til 100 Rdl., idet han henviser til, at hans Hus er dels ødelagt, dels brændt under Krigen, og at han har et Barn, som er lam

paa begge Ben. Hvorvidt Hertugen har bevilget Ansøgningen, vides ikke, men jeg tror, at det er sket.⁴⁾

I 1633 er Diderich Brakenhøved Amtsskriver paa Søbygaard; han er utvivlsom af tysk Herkomst. Han faar Ordre sammen med Chr. Brun og Peter Pihlggaard at skaffe Naturalier til Hertug Christians Bisættelsesfestligheder. Undersaatterne skal levere 8 Okser, 20 Lam, 50 Gæs, 150 Høns og 1500 Æg. Der er øjensynligt regnet med et større Begravelsesgilde.⁵⁾

I 1634 udnævnes Nis Asmussen fra Sønderborg til Amtsskriver og Birkefoged paa Søbygaard. Han var en Svoger til Amtsforvalter Hans Jebsen i Sønderborg, som sikkert har foranlediget hans Udnævnelse. Da Nis Asmussen i Oktober 1635 sejlede tilbage fra Sønderborg til Ærø forliste Skibet under Stormen; Nis Asmussen selv sjette og 3 Stude druknede.⁶⁾

Hans Efterfølger var Jakob Johannsen,⁷⁾ som ligeledes var fra Sønderborg. Han viste sig at være en uredelig Forvalter af det betroede Gods. Efter foretagen Undersøgelse kender Hertug Joachim Ernst ham d. 31. Maj 1637 skyldig i en Række Forseelser og idømmer ham en Bøde paa 200 Rdl., som dog bliver eftergivet. Han skal betale den forvoldte Skade overfor Hertugen, Tyendet og andre. Hertugen faar 2 Par Stude som Erstatning.

Han efterfølges af Jürgen Kohlhase, som er Amtsskriver paa Søbygaard fra 1637, indtil han dør d. 7. Marts 1658, 62 Aar gl. Han var to Gange gift. En Ligsten i Bregninge Kirke oplyser, at hans Hustru er død d. 16. Marts 1651 i hendes Alders 34. Aar. Han overlever af sin anden Hustru Christine Helm, til hvem han blev viet i Sønderborg d. 15. Maj 1652. Hun var en Datter af fyrstlig Hofvinskænk Erik Jensen Helm og Anna Asmusdatter. Hun døbt i Sønderborg d. 26. Marts 1627. Efter Mandens Død flyttede hun tilbage til Sønderborg, hvor hun i 1685 opretter et Testamente.⁸⁾ Tidspunktet for hendes Død kendes ikke.

Kohlhases Efterfølger bliver Friedrich Wulff.⁹⁾ Han har øjensynlig drevet Studehandel i stor Stil. Hvis man kunde faa Studene

fra de fynske Øer til Ærø uden om Tolden, saa blev Fortjenesten jo større. Det lod sig blandt andet gøre ved at drive dem over Isen, naar Farvandene var tillagte ved haard Frost. Det vidste Tolderne dog ogsaa, saa de var med deres Hjælpere ude at fange Smuglerne. Det gik en enkelt Gang ogsaa galt for Amtsskriveren. Han fik 26 Stude konfiskeret, som var drevet over Isen fra Taasinge og blev antruffen uden Toldseddel ved Strynø.

Wulff er vistnok død i 1670, thi fra 1671 er Erik Scharnhorst Amtsskriver paa Søbygaard. Han har ikke været nogen blid Overordnet, thi Hans Møller paa Søbygaard Mølle klager over, at Scharnhorst har slaaet og pryglet ham. I 1672 bliver han kaldt Amtsforsvalter paa Søbygaard.¹⁰⁾

Hertug Bernhard bortforpagter Søbygaard Amt til Joakim Ernst Balthasar, fyrstl. Slesv. Holst. Raad- og Overinspektør i Sønderborg, fra Sct. Hans 1675 til Sct. Hans 1678 for 3000 Rdl. aarlig.¹¹⁾ Han er født i Sønderborg før 1618. Hans Fader var Byfoged Ernst Baltzersen. Fra Majdag 1641—1645 var han Amtsskriver paa Kronborg.¹²⁾ I 1670 er han Forpagter af Taasinge og af Majbølgaard.

D. 24. Okt. 1642 bliver han i Slotskirken i Nykøbing Falster viet til Marie Jørgensen, som var Kammerpige hos Prinsesse Magdalena Sibylla. Hun var født i Sønderborg og blev døbt d. 2. Febr. 1620, hendes Forældre var Hofskrædder Jens Jørgensen og Dorothea Nickels. Hun lærte Perlestikkeri, Guld- og Sølvvæveri hos Matthias Moths Datter i Flensborg. I sit Ægteskab havde hun 11 Børn, hvoraf 7 levede, da hun døde paa Majbølgaard d. 9. Febr. 1670; hun blev begravet i Sønderborg Kirke d. 23. Febr. Af Børnene var den ældste Datter Magdalena Sibylla, som fødtes paa Kronborg og er døbt i Marie Kirken d. 27. Aug. 1643, gift med Hofraad Thur i Nordborg. Den næstældste Eva Marie var gift med Amtsskriver Peter Envald, og Anna Dorothea var gift med Cunrad.¹³⁾

I 1679 er Hans Hendrich Philipsøn Amtsskriver paa Søbygaard.

Han var Byfoged i Ærøskøbing fra 1689—1707. Han døde i Ærøskøbing og blev begravet 17. Okt. 1707, efter Kirkebogen var han 48 Aar gl.;¹⁴⁾ sandsynligvis har han været ældre, da han næppe er blevet Amtsskriver i en Alder af 20 Aar.

D. 14. Okt. 1682 blev han gift med Margretha, Enke efter Rasmus Jensen, hun døde d. 30. April 1722, 82 Aar gl.

I 1680 er Hans Glamann Amtsskriver paa Søbygaard. Han stammer fra Uckermünde i Brandenburg, hans Fader var Oldemand for Bryggerlauget.¹⁵⁾ Han var Kammertjener hos Hertugen i Glücksborg i 5 Aar, derefter blev han i 1653 Amtsskriver paa Graasten, dette Embede beholdt han i 9 Aar. Derefter flyttede han til Ærøskøbing. I 1667 var han Forpagter af Ærøskøbing Ladegaard; 1680 blev han som nævnt Amtsskriver paa Søbygaard, fra 1685—1689 var han Borgmester i Ærøskøbing. Han var gift med Ingeborg Thortsen, en Datter af Præsten i Sønderborg.¹⁶⁾

I 1681 er Peter Enwaldt Amtsskriver paa Søbygaard. Han var født i Kliplev 1627, hvor hans Fader var Præst. Fra 1664—1673 var han Amtsskriver for Graasten Amt, i 1672 forpagtede han Vuderup. Fra 1667—1689 var han Forpagter af Gammelgaard, fra 1692—98 af Melsgaard; her døde han i 1697.¹⁷⁾ Han var gift med Eva Maria, en Datter af Joachim Ernst Baltzar (Baltzer-sen), hun døde d. 15. Maj 1702 paa Melsgaard. I 1694 oprettede Peter Enwaldt og Hustru et Legat paa 5145 Mark lybsk, dels til Fordel for Kirken i Ærøskøbing, dels for trængende Familier, dels for Præsten og Borgmesteren.¹⁸⁾

I 1683 er Hans Fecht Amtsskriver; han afleverer Inventaret paa Søbygaard til hans Efterfølger Joachim Lütken d. 15. Juli 1691. Hans Fechts Hustru hed Maren.¹⁹⁾

Joachim Lütken døde allerede sidst i November samme Aar, han blev begravet d. 1. Dec. Umiddelbart efter hans Død føder hans Hustru en Datter, som døbes d. 28. Nov. Hustruens Navn kendes ikke.²⁰⁾

Saa følger Peder Pedersen, som er Amtsskriver paa Søbygaard

til 1700.²¹) Han forveksles af Chr. Knudsen med Sønnen, som var Amtsforvalter i Sønderborg. Fra Ærø kom han til Ballegaard, og derefter var han Forpagter af Kegnæsgaard.²²) Han blev begravet i Lysabild Kirke d. 5. Maj 1731. Han var to Gange gift, først med Birgitte, som blev begravet d. 4. Okt. 1692 i Søby Kirke, derefter med Anna, en Datter af Præsten i Ulkebøl, Carsten Lorenzen, hun blev begravet i Lysabild Kirke d. 16. Nov. 1719.

Fra 1701—06 er Jakob Linde Amtsskriver paa Søbygaard. Han var Berider ved Hoffet i Nordborg. I 1695 fødes der ham i Nordborg en Datter; da der i Nordborg Kbg. ikke nævnes Faddere, ej heller Hustruens Navn, kan man ikke oplyse noget om hans eller hans Hustrus Hjemsted. D. 20. Aug. 1706 afregner han med sin Efterfølger Michel Lembke.²³)

Denne var Kammertjener i Nordborg. Da han i 1716 afstaar Embedet til Math. Chr. Junge, betegnes han som Justitsforvalter. Efter at Kongen i 1729 har overtaget Nordborg, er han flyttet til Pløn, hvor han i 1732 atter findes nævnt som Justitsforvalter i det Plønske Kammerregnskab.²⁴)

Han havde d. 7. Okt. 1705 i Nordborg ægtet Catharine Harboe. I Bregninge Kbg. kaldes hun snart Catharina, snart Karen Lorentzdatter, snart Karen Harboe. Saafremt Karen ikke skal betragtes som en Forkortelse af Catharina, maa hun have haft begge disse Fornavne. Hendes Faders Navn har været Lorentz Harboe.

Matthias Christian Junge var Amtsskriver paa Søbygaard fra 1716 til 1724. Han har øjensynlig været knyttet til Hoffet i Pløn, da han straks efter Ankomsten til Ærø sender Brev til Hertugens Kasserer i Pløn.²⁵) Hans Fader maa have opholdt sig paa Als, vistnok i Nordborg, da han ægter et Medlem af Præstefamilien Brandt. Faderen er dog død, da Junge kommer til Ærø, thi kun Moderen optræder som Fadder. Han er Amtsskriver paa Søbygaard indtil 1724 og har samtidig Gaarden i Forpagtning fra 1720—1732. Fra Nytaar 1719 er han samtidig Amtsforvalter i Nordborg; dette Embede beholdt han, indtil Hertug Friedrich Carl

afstod Nordborg til Kronen mod at blive anerkendt som Hertug i Pløn. Junge maa have været velhavende, da han har ydet Hertug Carl af Pløn et Laan paa 5.000 Rdl. Courant, som indførtes paa Avlsgaarden Carpe ved Pløn.²⁶⁾

Efter Nordborgs Overdragelse til Kronen træder han i Hertugen af Pløns Tjeneste. Han er først Amtsforvalter i Traventhal, derefter bliver han Medlem af det Plønske Rentekammer.²⁷⁾ Han dør i Ahrensboeck 1754 af Vattersot, han begravnes her d. 8. November.

I 1724 bliver Johan Friedrich Piper udnævnt til Amtsskriver paa Søbygaard.²⁸⁾ Han er en Søn af Borgmester Ulrich Christian Piper i Sønderborg. D. 29. April 1712 bliver han indskreven ved Kiels Universitet. Da Søbygaard blev kongelig i 1729, rejste han til Pløn og blev beskæftiget der ved det hertuglige Kammer.²⁹⁾ I 1762 blev han udnævnt til virkelig kongelig Justitsraad. Han døde i Pløn og blev begravet d. 12. Dec. 1766 i Sct. Johannis Kirken, hans Alder opgives i Kirkebogen til 78 Aar.

Han var gift med Maria Dorothea Blechingberg, Datter af Sognepræsten i Gram, Daniel Blechingberg; hun døde i Pløn d. 26. Juni 1768 og blev begravet d. 28. Juni i Sct. Johannis Kirken.³⁰⁾

Dermed slutter Rækken af de hertuglige Amtsskrivere paa Søbygaard.

III. Gudsgave.

Hvem der har bestyret Gudsgave i den Tid, Gudsgave tilhørte Hertugerne i Sønderborg, ved vi ikke noget om. Ogsaa med Hensyn til Forvaltningen i Hertug Ernst Günther af Augustenborgs Tid er vor Viden mangelfuld. Noget faar vi at vide fra en Klage, som Alexander Jepsen har sendt til Gottorp i 1673, da Gudsgave var kommen i Hertugen af Gottorps Besiddelse. Det fremgaar af denne, at der har været foretaget militær Exekution overfor Under-saatterne under Gudsgave, som var kommen i Restance med Con-

tributionsbidragene. Udgifterne ved denne Exekution beløb sig til 400 Rdl., som Jepsen har udlagt for Undersaatterne, og som de har forrentet. Renterne blev af Fogderne indbetalte til Forvalteren paa Gudsgave Marx Adolph Jahn, som derefter af denne betales til Jepsen.³¹⁾ Men efter at den Gottorpske Forvalter Hinrich Rüder er kommen til Gudsgave, har Jepsen ikke faaet sine Renter. Ej heller er et Løfte, han har faaet om at faa de udlagte Penge igen, bleven indfriet. Hertugen af Gottorp resolverede, at Rüder skulde inddrive de 400 Rdl. med paaløbne Renter hos Undersaatterne paa Gudsgave.

Hinrich Rüder stammede fra Travenhorst i Østholsten. Han blev i 1668 Forvalter paa Gudsgave; to Aar efter overtog han Godset i Forpagtning paa 12 Aar, og i 1678 forpagtede han desuden Vuderup paa 6 Aar.³²⁾ Han synes at have været en hensynsløs Mand. Da Kongen i 1681 satte sig i Besiddelse af Gudsgave, vilde han ikke gøre Afregning. Han gav ikke Møde paa Øen, men opholdt sig forskellige Steder i Hertugdømmerne, bl. a. i Glücksborg. Senere blev han Husfoged i Oldenborg og forpagtede flere store Godser i Omegnen. Han blev begravet i Oldenborg d. 17. Sept. 1700.

Fra 1681—1684 var Administrationen af Gudsgave overdraget til Amtsforvalter Samland i Sønderborg.³³⁾ I 1682 overdrager han Godsets Forvaltning til Johan Bruhn. Denne kommer Aaret efter til Skade ved et Uheld og bliver Invalid, han er vistnok død kort Tid derefter. Samland sender derefter Bud efter Hans Eggebæk, som skal faa Orden i Forholdene paa Gudsgave. Han bliver senere Proviantforvalter i Kiel og derefter Landfoged paa Før. Han dør i København i 1711.

Fra Majdag 1683 bliver Gudsgave bortforpagtet til den Glücksborgske Hofmester Friedrich August von Worgewitz.³⁴⁾ Denne Forpagtning faar heller ikke Lov til at løbe Tiden ud. Da Kongen i 1684 afstaar Gudsgave til Hertugen af Nordborg, sender denne sin Amtmand Franz von Aichelberg over til Ærø for at tage sin

Ejendom i Besiddelse. Von Worgewitz skal have Hjortholm paa Kejnæs i Forpagtning i Stedet for. Han dør i Glücksborg d. 4. Marts 1689.

Fra 1684—1700 bliver Gudsgave forvaltet sammen med Søbygaard.

Under den nordiske Krig sætter Hertugen af Gottorp sig i Besiddelse af Gudsgave. Han sender i Oktober 1700 den aabenraaske Amtsforvalter Caspar von Saldern derover sammen med nogle Soldater. Han fremkommer med en udførlig Beretning om Godsets Tilstand, det synes at være meget forsømt.³⁵⁾ Overfor den Gottorpske Magtanvendelse protesterer Kongen og truer med at gøre Gengæld. Det kommer til Forhandlinger, og d. 12. Juni 1701 sluttes der Forlig i Hamborg, hvori Hertugen af Gottorp forpligter sig til at tilbagegive Gudsgave til Hertug Christian Carl af Nordborg. Overdragelsen finder Sted d. 30. Juli 1701.

Fra nu indtil 1729 forvaltes det atter sammen med Søbygaard. I 1729 afstaar Hertugen af Nordborg sine Ærøske Besiddelser foruden selve Nordborg til den danske Konge. Derefter administreres Søbygaard og Gudsgave af de kongelige Amtsforvaltere i Nordborg.

IV. Graasten.

Den første Amtsskriver i den Glücksborgske Del af Ærø — det saakaldte Graasten Amt — er Christian Brun, om hvem der henvises til Omtalen under I.

Han afløses af Peter Hansen i 1638,³⁶⁾ men allerede Aaret efter er Claus Matzen Amtsskriver, hvis Funktionstid ogsaa er kort.³⁷⁾ I 1642 er Jonas Weinstorff Amtsskriver, som indehaver Embedet til 1653.³⁸⁾ Jeg gætter paa, at han har været Funktionær ved Hoffet i Glücksborg. Han bliver en velstaaende Mand. Han skænker Kirken i Ærøskøbing 100 Mark. Tranderup Kirke har laant 263 Mark i Anledning af Byggearbejder. Hoffet i Glücks-

borg har ogsaa laant Penge af ham, som endnu i 1667 afdrages til hans Børn.³⁹⁾

I 1653 bliver Hans Glaman Amtsskriver paa Graasten, han tager ved Udgangen af 1661 Afsked for at bosætte sig i Ærøskøbing. Baade vedrørende ham og hans Efterfølger Peter Enwald henvises til Omtalen under Søbygaard.

I 1671 bliver Caspar Krüger Amtsskriver paa Graasten og bliver afskediget d. 24. Juni 1679.⁴⁰⁾ Han var i Forvejen Køkkenskriver i Glücksborg. Allerede dengang var han formuende, han har laant Hertugen 400 Rdl., i Omslag 1668 faar han 24 Rdl. i Rente. Han er vistnok rejst tilbage til Glücksborg. Hans økonomiske Forhold bliver senere daarligere. I 1695 bevilger Hertugen 6 Rdl. til hans Forplejning.⁴¹⁾

Han blev d. 15. Juli 1666 i Glücksborg gift med Hertuginde Kammerspige Dorothea Uhlenhuet.⁴²⁾

I 1679 er Hans Lorenzen Amtsskriver, han beholder Embedet indtil 1695.⁴³⁾ Da Hertugen i 1700 er i Pengetrang, yder han sammen med Amtsforvalter Mathias Martensen, Jørgen Voigt paa Graasten og Johan Voigt paa Vuderup et Laan paa 600 Rdl., som forrentes med 5 pCt., og som tilbagebetales 1703—04.⁴⁴⁾ Hans Lorenzen dør i Ærøskøbing og bliver begravet d. 4. Febr. 1727, 78 Aar 7 Mdr. gl. Han var gift, men Hustruens Navn kendes ikke.

D. 19. Juli 1695 afleverer Hans Lorenzen Embedets Dokumenter til den nye Amtsforvalter Mathias Martensen.⁴⁵⁾ Denne var Kommertertjener hos Hertugen i Glücksborg. Da han fik sin Udnævnelse, giftede han sig d. 27. Juni 1695 i Glücksborg med Agnes Hedwig Weiser, formentlig en Datter af Sognepræsten i Nykirke i Angel, Philip Weiser og hans Hustru Christine. Mathias Martensen beholder Embedet til sin Død. Han begravnes i Rise d. 14. Juli 1707. Hans Enke faar i 1709 en Understøttelse fra d. htgl. Kasse i Glücksborg paa 7 Rdl.

Mathias Martensen efterfølges af Jakob Lyders; han optræder ofte som Fadder, men da der i de 6 Aar, han er i Embedet, hverken

omtales en Hustru eller et Barn, kan man vist gaa ud fra, at han var ugift.⁴⁶⁾

I 1713 bliver Johann Friedrich Henningsen udnævnt til Amtsskriver i Graasten Amt. Han var i 1695 Kammertjener hos Hertugen i Glücksborg, han avancerede efterhaanden til Køkkenskriver og Husfoged, for derefter i 1714 at blive forfremmet til Amtsskriver i Graasten Amt. Dette Embede opgav han i 1720 for at blive Dommer paa Ærø. Han afskedigedes d. 4. Nov. 1723 paa Grund af Svagelighed.⁴⁷⁾

Efter sin Afsked flytter han til Glücksborg, hvor han dør d. 17. Sept. 1734.

Han var d. 27. Nov. 1699 bleven gift med Johanne Prehn, en Datter af Husfoged Hans Prehn i Flensborg.⁴⁸⁾ Hun dør i Glücksborg d. 3. Nov. 1736.

Hans Efterfølger var Johann Christopher Hanefeldt, han var en Søn af Rektor Hanefeldt og Mariane Thomsen.⁴⁹⁾ Han havde været Kammer Kopiist hos Fyrst Carl Friedrich af Gottorp. Han maa saa være traadt i Glücksborgsk Tjeneste, da han d. 31. Maj 1720 bliver udnævnt til Amtsforvalter i Graasten Amt. D. 12. Jan. 1724 bliver han samtidig Dommer paa Ærø. D. 12. Aug. 1742 faar han Bestalling som Hofrets Assessor. Da Graasten Amt i 1749 afstaas til Kongen, bliver hans forskellige Bestallinger stadfæstede.⁵⁰⁾

Han havde i 1747 faaet Tilsagn paa, at en af hans Børn eller Svigersønner skulde faa Embedet som Amtsforvalter efter ham. Det blev hans Svigersøn Moritz Moritzen, en Søn af Købmand og Bager Lorenz Moritzen i Flensborg, som kort Tid før Overdragelsen blev udnævnt til adjungerende Amtsforvalter.

Hanefeldt havde Øje for de daarlige Forhold, Bønderne paa Ærø levede under. Men paa den anden Side kunde han ogsaa misbruge den Magt, han havde over dem. Hoffet i Glücksborg anerkendte Berettigelsen af de mod ham rejste Klager, men de Bøder, han idømtes, eftergaves ham.

Han døde paa Graasten d. 27. Juli 1770 og blev begravet i Rise Kirke d. 30. Juli; han blev 82 Aar gl.

Hans Hustru hed Sophie Margrethe Jünsen, hun døde 1747.

Ærøs kongelige Amtsforvaltere fra 1750—1864.

Efter at Hertugen af Glücksborg i 1749 havde afstaaet Graasten Amt til Kongen, hørte nu hele Ærø ind under Kronen.

Foreløbig skete der ingen Ændring med Hensyn til Amtsstueforretninger. Den tidligere nordborgske Del bestyredes fremdeles af Amtsforvalter Ambders i Nordborg, paa hvis Vegne Fuldmægtig Weise besørgede Amtsstueforretningerne.⁵¹⁾ Den hidtidige Glücksborgske Del vedblev at bestaa som Graasten Amt. Først i 1773 samledes hele Ærø i een Amtsstue, som indtil videre beholdt Betegnelsen Amtsstuen for Graasten Amt med de tilknyttede Len Søbygaard og Gudsgave.

Indtil 1749 var Graasten Amt bleven bestyret af Amtsforvalter Hanefeldt; han havde faaet Tilsagn om, at en af hans Sønner eller Svigersønner skulde efterfølge ham. Det blev hans Svigersøn Moritz Moritzen, som d. 22. August 1749 fik glücksborgsk Bestalling som adjungerende Amtsforvalter og Dommer i Graasten Amt.⁵²⁾ Denne Bestalling fik d. 9. Dec. s. A. kongelig Stadfæstelse. Regnskabet for Graasten Amt for Tiden 1. Jan.—31. Dec. 1750 bærer hans Underskrift. Han har hele Tiden været fungerende Amtsforvalter, selv om han først d. 25. Nov. 1766 fik Bestalling som virkelig Amtsforvalter og Dommer.⁵³⁾

Moritz Moritsen tilhørte en kendt Købmands- og Haandværker-slægt i Flensborg. Hans Fader var Købmand og Hvedebrødsbager.⁵⁴⁾ Han fødtes i Flensborg i 1724 og døbtes d. 20. Aug. Efter at have besøgt Latinskolen, studerede han i 1743 i Heidelberg, i 1745 i Jena og fik d. 2. Aug. 1748 Bestalling som Advokat. Som nævnt blev han Amtsforvalter i Graasten Amt fra 1750 og

fra 1774 for hele Ærø. Han afstod sit Embede i 1781 til Regimentskvartermester Severin Ahlman mod en aarlig Ydelse paa 200 Rdl.; desuden fik han 100 Rdl. af den kgl. Kasse.⁵⁵)

Han var ikke nogen god Embedsmand; der klages idelig over hans Embedsførelse. I 1757 klager den nordborgske Amtmand Teuffel von Pirkensee over ham; han beskylder ham for Misbrug af Dommermyndigheden og for at øve Tryk paa Undersaatterne. Aaret efter klager Beboerne over ham; de siger, at han forhaler Skiftesagerne, og at han misbruger Embedet. Rentekammeret ned-sætter en Kommission til at undersøge Klagerne, Moritzen suspenderes, og det overdrages til hans Svigerfader at forvalte hans Embede, medens Undersøgelsen staar paa. Resultatet af Undersøgelsen bliver, at Moritzen faar en Bøde paa 100 Rdl.⁵⁶)

Nogle Aar senere klager Beboerne paany. De synes ikke at have Tiltro til de lokale Myndigheder. Thi de beslutter at opsøge Kongen for at forebringe ham Klagerne. Oprindeligt var der 120 Bønder, som vilde gaa til Kongen, men de fleste maa være bleven bange for Følgerne. Thi det var kun 16 Bønder, som i Juli 1766 begav sig til Kongens Hoflejr for at klage over Moritzen. De paa-stod, at han vilde gøre dem til Slaver, han forhøjede egenmægtigt Fæsteafgiften med 36 Skilling, og i Stedet for de Skæpper Byg, han havde Krav paa, forlangte han snart Rug, snart rede Penge, alt efter den dyreste Pris, og undertiden baade Byg og Penge.

Denne Henvendelse blev af Rentekammeret betragtet som en ulovlig Sammenrotning. Rentekammeret vil dog ikke anvende Lovens strengeste Straf, men indstiller, at Bønderne straks skal rejse hjem og forholde sig rolig; senere vil de faa en Bøde afpasset efter deres Forhold. Deres Klager vil blive undersøgt, og der vil senere blive truffen Afgørelse.⁵⁷)

En halv Snæs Aar senere er det atter galt. Skatterne var bleven nedsat i 1777, men disse Nedsættelser var endnu Aaret efter ikke afskrevne i Skattebøgerne. Endvidere havde han ikke udfærdiget Kvitteringsbøger for Indersterne, og han havde opkrævet mere for

Byg, end Rentekammeret havde foreskrevet. Moritzen maatte indrømme Rigtigheden af disse Overgreb.

Rentekammeret var stemt for, at der skulde anlægges Sag imod ham fra det Offentliges Side. For at undgaa det, søgte Moritzen om Afsked. Der var først Tale om, at han ikke skulde have nogen Pension, men da hans Efterfølger Ahlman vilde betale ham en Afgift for at faa Embedet, fik han alligevel en Pension som ovenfor nævnt.

Moritzen var saaledes en meget daarlig Embedsmand, som kun tænkte paa at skrabe Penge til sig, selv om det skete ved ulovlige Midler; han havde ingen Forstaaelse for Befolkningens Nød og Trængsler. Det var aldeles ufortjent, at han fik tilkendt en Pension. Den gamle Skik, at man kunde sælge Embedet, hjalp ham til at faa en Pension, først fra hans Efterfølger og derigennem ogsaa et Tilskud fra Amtskassen, idet Rentekammeret mente, at man maatte tage Hensyn til hans lange Tjenestetid og hans høje Alder.

Efter sin Afsked i 1781 drog Moritzen til Ahrensboeck, hvor en Slægtning havde et Embede; her døde han d. 8. Nov. 1796 af Vattersot, han blev begravet d. 25. Nov.

Moritzen var d. 4. Juni 1750 bleven gift med Marie Elisabeth Hahnefeldt, som var født d. 25. Maj 1731 paa Graasten og døbt d. 29. Maj i Rise Kirke; hun døde d. 1. Februar 1800 i Ahrensboeck af Udtæring.

Moritzens Efterfølger Severin Ahlmann var øjensynlig en Embedsmand, som ikke gav Anledning til Klager; der findes i hvert Tilfælde i Rentekammerets Akter ingen Omtale af indløbne Klager.

Han tilhørte den meget udbredte sønderjydske Slægt Ahlmann; Navnet skal betyde Aalmand, altsaa en Mand, som fangede og solgte Aal, specielt dem, som leverede Aal til Hertugens Køkken.

Severin Ahlmann er født i Sønderborg d. 16. Dec. 1739; hans Forældre var Borgmester Hans Michel Ahlmann og Cecilie Steenlos. Han besøgte Rektorskolen i Fødebyen; Skolens Rektor Otto Christian Plundel gav ham et godt Skudsmaal. Derefter blev han

i to Aar undervist af Provst Balthasar Petersen i Tønder, Grundlæggeren af Seminariet i Tønder. Paa Grundlag af Vidnesbyrd fra disse to Mænd blev han d. 1. Maj 1760 indskreven ved Københavns Universitet. Han tog ikke nogen Embedseksamen, men traadte ind i Hæren. D. 6. Juni 1764 blev han udnævnt til Regimentskvartermester i Livregimentet til Hest. Denne Stilling opgav han i 1775. D. 18. Dec. 1780 fik han Bestalling som succederende Amtsforvalter og Assessor ved Stads- og Landsretten paa Ærø og tiltraadte Embedet d. 19. Marts 1781. Hans Gage var 300 Rdl., dertil kom 200 Rdl. i Accidentier. Amtsforvalteren havde hidtil boet paa Graasten Gods, men da Godset var bleven udstykket, ansaas det for hensigtsmæssigt, at Amtsforvalteren fremtidig boede i Ærøskøbing.⁵⁸⁾

Ahlmann døde i Ærøskøbing d. 16. Nov. 1798; han var ugift.

Den næste Amtsforvalter var Frederik Johann Heinrich Bruhn. Han var født i Slesvig d. 29. Dec. 1765 og blev døbt i Domkirken d. 1. Jan. 1766; hans Forældre var Gæstgiver Gerhard Bendix Bruhn og Charlotte Amalia Dorothea Behling.⁵⁹⁾ Han blev d. 5. Maj 1786 indskreven ved Universitetet i Kiel, studerede derefter i 1788 i Jena og bestaar derpaa den særlige slesvigske juridiske Examen paa Gottorp. Han faar saa Ansættelse i Rentekammeret som Volontør i 1. slesvigske Kontor. Efter 3 Aars Tjeneste her bliver han d. 10. Februar 1796 udnævnt til Husfoged, Slotsforvalter og Branddirektør i Husum. Her bliver han i 3 Aar. Da Amtsforvalter Embedet paa Ærø bliver vakant ved Ahlmanns Død, søger han dette. Rentekammeret udtaler i sin Forestilling, at det blandt Ansøgerne fortrinsvis vil se paa de Ansøgere, som er Jurister og kender det danske Sprog, som bruges i det daglige Liv paa Ærø. Rentekammeret indstiller Bruhn til Embedet med det Forbehold, at Naturalydelserne, som tilkommer Amtsforvalteren, afløses med en Pengeydelse. Disse Ydelser var 50 Tdr. Byg og 92 Gæs.

Ved kgl. Resolution af 16. Jan. 1799 bliver Bruhn udnævnt til Amtsforvalter paa Ærø, og Bestallingen underskrives samme Dag.

Til Rejsen til Ærø faar han et Forskud paa 200 Rdl og til Køb af et Hus i Ærøskøbing et Forskud paa 1000 Rdl. Huset skal overtages af Efterfølgeren paa samme Vilkaar, som Bruhn har faaet Laanet paa.⁶⁰⁾

Bruhn bliver paa Ærø indtil 1805, da han flytter tilbage til Husum som Amtsforvalter. Da han har været Amtsforvalter i Husum i 25 Aar, opdages det, at der er stor Kasseangel. Halvdelen skyldes dog en Fuldmægtig, og en Del af Restbeløbet beror paa, at Bruhn ikke har inddreven en Del Auktionspenge. Han har sammenblandet offentlige og private Midler, og der er stor Uorden i Regnskabet. Ved den slesvigske Overrets Dom af 15. Marts 1830 bliver han afsat fra sit Embede og derefter idømt Fæstningsarrest, som han afsoner i Frederiksort. Efter et Aars Tid faar han Straffen mildnet, saaledes at han kan gaa omkring i hele Fæstningen. Han er nu en gammel, svagelig Mand paa 65 Aar; han lider af Broksskade og Stensmerter.⁶¹⁾ Han dør d. 17. Okt. 1840.

Han var gift med Frederica Nicoline Schindel, en Datter af Kammerherre Conrad Schindel og Anna Marie Leegaard; hun var døbt i Holmens Kirke d. 8. Marts 1771, hun blev gift d. 10. Marts 1796 og døde i Kiel d. 21. Marts 1858.

Den næste Amtsforvalter paa Ærø var Rochus Hans Erik Hennings. Han var født i Pinneberg d. 5. Febr. 1777; hans Forældre var Overretsadvokat Friedrich Carl Hennings og Anna Marie Klüwer. Han immatrikuleredes ved Kiel Universitet d. 15. Okt. 1793. D. 16. Febr. 1798 blev han Auditør ved det slesvigske Infanteri Regiment. D. 25. Okt. 1802 bestod han paa Gottorp den slesvigske juridiske Examen og fik saa d. 1. Jan. 1803 Bestalling som Underretsadvokat. D. 16. Nov. 1804 blev han udnævnt til Herredsfoged i Lundtoft Herred. Et halvt Aar derefter d. 15. Maj 1805 blev han Amtsforvalter paa Ærø. D. 27. Juni 1808 blev han udnævnt til virkelig Kammerraad. Allerede Aaret efter opgav han Amtsforvalter Embedet for at blive Herredsfoged i Slies og Fysing Herreder.

I 1816 blev han adjungeret Syndikus ved Sct. Johannis Klostret i Slesvig, og i 1822 blev han Syndikus. Han døde i Slesvig d. 3. Dec. 1831.

D. 12. Febr. 1805 var han i Slesvig bleven viet til Margaretha Friederica Rambusch; hun var en Datter af Herredsfoged Friedrich Vollrath Rambusch og Anna Dorothea Lorck. Hun var født i Slesvig d. 5. Sept. 1781 og døde i Ærøskøbing d. 9. Juli 1809. Aaret efter d. 4. April 1810 ægtede Hennings hendes Søster Sophie Dorothea Friederika Rambusch; hun var født i Slesvig d. 27. Maj 1788 og døde i samme By d. 10. April 1853.⁶²⁾

Fra 1810—1816 var Heinrich Stephan Anthon Schultze Amtsforvalter paa Ærø. Han var født i Glückstadt som Søn af Konferensraad Stephan Martin Schultze og Ida Birgitte Piper. Han havde studeret i Kiel og Göttingen og var saa i 1802 bleven Volontør i Rentekammeret. D. 15. Maj 1805 fik han Embedet som Husfoged i Bordesholm, som han d. 8. Aug. 1810 ombyttede med Stillingen som Amtsforvalter, Husfoged og Assessor ved Stads- og Landsretten paa Ærø.⁶³⁾

D. 30. Jan. 1816 foretog Amtmand v. Linstow fra Nordborg en Kasseundersøgelse. Der viste sig at være stor Uorden, der fandtes ingen Hovedbog, og Kassebøgerne var meget mangelfulde. Schultze havde overladt Oppebørselen til sin Fuldmægtig Johannes Bonnesen.

Denne anerkendte at have Ansvaret for Kassen og Regnskabet. Der forefandtes kun et ringe Beløb i Kassen, og ved en foreløbig Kontrol af Restancelisterne blev der konstateret mange Urigtigheder. Landfoged Carstens blev bemyndiget til at foretage en indgaaende Undersøgelse af Oppebørselsvæsenet. Da han skønnede, at Bonnesen havde gjort sig skyldig i Bedrageri, lod han ham arrestere.

Resultatet af Undersøgelsen blev, at der forelaa en Kassedefekt paa 67.812 Rbdl.; Schultze anerkendte 47.788 Rdl., deraf kunde han kun dække 7.200 Rbdl. ved sin Kaution og desuden 6.000

Rbdl., som Konkursen over Fuldmægtig Bonnesens Bo havde indbragt. Schultze blev saa afskediget og hans Formue beslaglagt.⁶⁴)

Han ses senere at være bleven Overkrigskommissær. Han døde i Rendsborg d. 24. Maj 1845. Han var gift med Charlotte Amalie Hedvig von Voss, som var født i Fredericia d. 25. Febr. 1776; hendes Forældre var Oberst Johan Gustav v. Voss og Friederikke Sophie Pentz, hun døde i Rendsborg d. 30. Okt. 1843.

Da Schultze døde, havde han endnu et Tilsvær overfor Statskassen paa 30.022 Rbdl. Rentekammeret indstiller, at dette Beløb slettes, for at den eneste Datter, han efterlod, kan beholde det ringe Bo. Dette bifaldtes ved kgl. Resolution.⁶⁵)

Der vistes i dette som i mange andre Tilfælde fra Enevoldsregeringens Side en menneskelig Forstaaelse, som ofte savnes i Nutiden, hvor det juridiske Synspunkt er afgørende.

Da Schultze blev afskediget d. 30. Okt. 1816, blev Fuldmægtig Setzer fra holst.-lauenborgske Kontor kst. som Amtsforvalter paa Ærø. Han bragte Orden i Oppebørselsvæsenet og blev derfor i 1818 udnævnt til Amtsforvalter.

Anton Wilhelm Ludvig Setzer var født d. 26. Febr. 1785 i Woldenhorn i Holsten. Hans Fader var Amtsfoged Adam Ludvig Setzer, hans Moder hed Marie Catharine Tack. Han kom paa Amtstuen i Pinneborg og var der i 7 Aar. Derpaa forvaltede han Faderens Embede i et halvt Aar efter dennes Død. D. 25. Juni 1810 blev han udnævnt til Kopist i 2. Slesvigske Kontor. To Aar efter blev han forfremmet til Fuldmægtig i det holstensk-lauenborgske Kontor. Som nævnt blev han saa kst. som Amtsforvalter paa Ærø. Da han havde bragt Orden i Amtstuen, blev han ved kgl. Resolution af 4. Juli 1818 udnævnt til Amtsforvalter, Husfoged og Kirkeinspektør paa Ærø samt til Assessor i Stads- og Landsretten.⁶⁶) Her blev han til 1830, da hans Dygtighed til at bringe Orden i Sagerne efter en Kassedefekt forskaffede ham Embedet som Amtsforvalter og Aktuar i Husum.⁶⁷) Hans Dygtighed paaskønnedes desuden

ved Udnævnelse til virkelig Kammerraad i 1832, virkelig Justitsraad i 1836 og Etatsraad i 1840.

Ved Oprørets Udbrud forholdt han sig loyal. Da Bestyrelseskommissionen i 1849 fik Raadighed over Hertugdømmets Forvaltning, ansatte det ham som kst. Amtmand for Husum Amt; han modsatte sig tilførst, men maatte føje sig.⁶⁸) Han tog sin Afsked d. 28. Aug. 1850. Han flyttede derefter til Bremen, hvor han døde d. 29. Maj 1858.

Han var gift med Sophie Nøncken, som var født d. 27. Okt. 1807 i Rellingen og døbt d. 6. Dec. Hendes Forældre var Johann Lorenz Nønchen og Anne Margrethe Eggers. Efter Mandens Død flyttede hun til Kiel, hvor hun døde d. 22. Marts 1870.⁶⁹)

I 1831 blev Regimentskvartermester Søren Kornerup-Borch udnævnt til Amtsforvalter paa Ærø. Han tiltraadte dog ikke Embedet, dels fordi han ikke straks kunne blive løst fra sin militære Tjeneste, dels fordi Embedet som Amtsforvalter i Ranzau blev vakant; han søgte og fik det.

I Stedet for blev saa i 1832 Amtssekretær von Holstein udnævnt til Amtsforvalter paa Ærø. Ulrich Adolf von Holstein var født i Itzehoe d. 30. Jan. 1803, hans Forældre var Major, Toldforvalter Henning Boëthius Christoph von Holstein og Anna Maria Steffens. Han blev dimitteret fra Roskilde og indskreven ved Københavns Universitet d. 11. Nov. 1820. Næste Sommer drog han til Göttingen, derfra i 1823 til Heidelberg og samme Efteraar til Kiel. I 1825 tog han den slesvigske juridiske Examen i Glückstadt. Derpaa blev han Amtssekretær i Husum og Aabenraa. D. 8. Juli 1832 blev han saa udnævnt til Amtsforvalter og Husfoged paa Ærø. Han maa have erhvervet sig Befolkningens Tillid, thi i 1842 blev han i Ærøskøbing valgt til Stænderdeputeret. I 1845 blev han udnævnt til Amtsforvalter i Tønder. Ved Oprørets Udbrud rejste han til København. I September 1849 blev han adjungeret Tillisch som Kasserevisor. D. 10. Jan. 1850 blev han konstitueret som Amtsfor-

valter i Flensborg og fast ansat d. 11. Jan. 1851; han var samtidig udnævnt til Stempelpapirforvalter. D. 23. Okt. 1856 blev han udnævnt til Amtmand over Gottorp og Hütten Amter samt Overstaller i Landskabet Stapelholm. Han var Medlem af Rigsraadet fra 1856—1863; i de sidste Samlinger var han kongevalgt Medlem og Vicepræsident, i 1857 var han kgl. Kommissarius i d. slesv. Stænderforsamling. Da Krigen i 1864 brød frem, rejste han over Rostock og Ystad til København. Her døde han d. 17. April 1864 og blev begravet i Frue Kirke d. 21. April.⁷⁰⁾

D. 27. Maj 1835 viedes han i Ærøskøbing til Cathrine Amalie Gøtzsche, en Datter af Sognepræsten Christian Carl Gøtzsche og Birgitte Cathrine Paulsen. Hun var født i Ærøskøbing d. 19. April 1815; hun døde i København d. 6. Febr. 1894 og blev begravet paa Assistens Kirkegaarden d. 10. Febr.

Von Holstein efterfulgtes af von Eggers som Amtsforvalter paa Ærø. Sophus Vilhelm Siegfred von Eggers fødtes i København d. 1. Nov. 1805; hans Forældre var Etatsraad, Postmester Peter v. Eggers og Helene Wulf. Han blev Student fra Kiel og blev indskrevet ved Universitetet i Kiel d. 19. Okt. 1827. I 1831 tog han slesvigsk juridisk Examen paa Gottorp. I 1835 var han Volontør i Rentekammeret. Da Ærø Amtstue blev ledig ved v. Holsteins Forflyttelse til Tønder, blev han foretrukket blandt Ansøgerne, fordi han var Jurist, under Henvisning til, at Amtsforvalteren paa Ærø samtidig var Assessor ved Stads- og Landsretten i Ærøskøbing. D. 17. Dec. 1845 udfærdiges hans Bestalling som Amtsforvalter, Husfoged, Kirkeinspektør og Assessor. Han var ikke nogen god Amtsforvalter, der var flere Gange Uorden paa Amtstuen, og han fik flere Bøder. Ved Revision d. 25. April 1856 var der atter stor Uorden, og der manglede 300 Rdl. i Kassen. v. Eggers undskyldte sig med, at han havde mistet sin Fuldmægtig og hævdede, at Kassemanglen kun var en Regnskabsfejl; han havde erstattet det manglende Beløb. Ministeriet idømte ham en Mulkt paa 300 Rdl., og der blev tilkendegivet ham kongelig Mishag. von Eggers drog

Konsekvensen heraf; han indsendte kort Tid derefter en Ansøgning om Afsked med Pension, idet han vedføjede en Lægeattest for daarligt Helbred. Hans Afsked blev bevilget d. 30. Nov. 1856. Han blev boende i Ærøskøbing og døde her d. 18. Maj 1874.⁷¹⁾

D. 24. Juli 1846 var han bleven viet til Sara Johanne Hoch i Holmens Kirke. Hun var født i Kbh. d. 23. Marts 1816, men blev døbt i Asminderød d. 28. Juli. Hendes Fader var Grosserer Johan Fridrich Hoch i Kbh., som ejede en Gaard i Asminderød Sogn, hvor han evt. har boet om Sommeren; hendes Moder var Andrea Sophie Klingenberg. Fru v. Eggers døde i Ørbæk d. 26. Febr. 1890.

Den næste Amtsforvalter hed Heinrich Adolph Theodrus Wadsted Goos. Han var født i Rønne d. 9. Nov. 1830 som Søn af Dr. med. Adolph Goos og Hermandine Friederikke Petersen. Han blev Student fra Borgerdydskolen i Christianshavn i 1848. Han tog juridisk Eksamen i Kbh. d. 13. Nov. 1854, og umiddelbart derefter tog han den særlig slesvigske Examen i Flensborg. Derpaa blev han Volontør i Ministeriet for Slesvig og d. 22. Febr. 1854 udnævnt til Assistent i Ministeriet, d. 22. Marts 1857 blev han Kancellist. Men allerede en Maaned derefter forelaa der kgl. Resolution for, at han skulde være Amtsforvalter, Husfoged, Kirkeinspektør og Assessor paa Ærø.⁷²⁾ Dette Embede beklædte han i 4 Aar, indtil han d. 13. Dec. 1861 udnævntes til Borgmester, Politimester og Stadssekretær i Tønning. I 1864 afskedigedes han af de tyske Mynigheder. I 1865 blev han udnævnt til Herredsfoged og Skriver i Fjends og Nørrelyng Herreder; i 1873 blev han Borgmester, Byfoged og Byskriver i Stege samt Herredsfoged og Skriver i Møens Herred. Han døde under en Kur i Karlsbad d. 6. Juli 1881.

Han var d. 4. Nov. 1855 bleven gift med Augusta Margrethe Josephine Nyebølle, som var født i Kbh. d. 11. Juni 1835 og døbt i Garnisons Kirken d. 12. Juli. Hendes Forældre var Fabrikejer Johan Gerhard Nyebølle og Anna Cathrine Møller. Hun døde i Kbh. d. 12. April 1917 og blev begravet paa Assistens Kirkegaarden d. 17. April.

Den sidste Amtsforvalter paa Ærø var Eduard Peter Wilhelm Wolf. Han fødtes d. 13. Dec. 1823 i Maugstrup som Søn af Sognepræsten Hans Ejler Wolf og Cathrine Elisabeth Groth. Han besøgte Latinskolen i Ribe og blev Student i 1843. Han deltog i Krigen 1848—50, var 1850 Secondlieutnant i Reserven og fik i Maj 1852 Afsked med Premierlieutnants Karakter. I Nov. 1854 bestod han den slesvigske Examen i Flensborg. Allerede i 1852 havde han faaet Ansættelse i Ministeriet for Slesvig, her blev han d. 31. August 1855 udnævnt til Kancellist. D. 19. Febr. 1862 blev han Amtsforvalter og Kirkeinspektør paa Ærø.

Da Ærø sammen med de 8 Sogne vedbleve at høre til Danmark efter 1864, idet de udveksledes med Enklaverne, vedblev Wolf at være Amtsforvalter paa Ærø efter 1864; men da Amtstuen nedlagtes i 1870 og erstattedes med en Amtstuefilial, som skulde bestyres af Toldforvalteren, bortfaldt hans Embede. I 1874 var han et halvt Aars Tid Skovkasserer og Amtstuefilialbestyrer paa Falster, men blev saa d. 25. Sept. s. A. udnævnt til Amtsforvalter i Viborg. Her døde han d. 4. Febr. 1891.

Han var den 27. Juni 1862 bleven gift i Naur med Ida Cathrine Dorothea Caroline Groth, en Datter af Sognepræsten Simon Peter Groth og Caroline Sophie Groth. Hun var født i Kbh. d. 30. Sept. 1841 og døbt i Frue K. d. 29. April 1842. Hun døde i Fakse d. 29. Maj 1904.⁷³⁾

NOTER

1) Summa Extract Indtægter og Udgifter fra Johanni 1627 til Fastelavn 1628. — 2) Ærø's Lensregnskab 1627/28. — 3) Skøde og Kontrakt Protokol Ærøskøbing 1625—1634. — 4) Glücksborg Arkiv, Akter vedr. Graasten Amt 1537—1728 N. No. 6 og 8. — 5) Søbygaard under Huset Pløn fra 1633. — 6) Slesv. Holst. Plønske Rentekammer: Indberetninger og Ansøgninger fra Søbygaard Len I, 1634—1643. — 7) = 6). — 8) Patenten 1686, Concept og Indlæg. — 9) = 6) II 1643—75. — 10) Akter vedr. Graasten Amt 1635—1749, V. No. 17. — 11) Søbygaard under Huset Pløn. — 12) Kronborg Lens Regnskaber. — 13) Johan Boldich: Ligprædiken over Maria Baltzar. — 14) Ærøskøbing Kbg. — 15) Chr. Knudsens Samlinger XXVIII Stamtavle. — 16) Noter

vedr. Graasten Amt, O. No. 1, 26, 30. L. A. Odense. — 17) Akter vedr. Graasten Amt, Glücksborg Amtsregnskaber. — 18) Chr. Knudsens Saml. V 119. — 19) Bregninge Søby Kbg. Inventar over Søbygaard 16/7 1691. — 20) Bregninge Søby Kbg. — 21) Søbygaards Amtsregnskaber. — 22) Chr. Knudsens Samlinger XI 118, XII 38. — 23) Nordborg Kbg., Nordborg Amtsregnskab 1706/07. — 24) Nordborg Amtsregnskaber, Norburger Cameralia 1700—1730, Plønsk Kammer Regnskab 1732. — 25) Norburger Cameralia 1700—1730. — 26) Inländische Registranten 1723, 81, 359. — 27) Plønske Kammer Regnskab 1732, Abt. 20, No. 1150. — 28) Søbygaard Amtsregnskaber. — 29) Plønske Kammer Regnskab 1732. Pløner Wochenblatt 20. Juli 1902. — 30) Sønderjyske Aarbøger 1939, 45, 48. — 31) L. A. Gottorp. A XX No. 36. — 32) Fyrstl. Gottorpsk Arkiv 1664—1669. Rechnung des fürstl. Erbgutes Gottesgabe. Slesv. Holst. Gottorp Rente Kammer: Aktstykker vedr. Gudsgave 1670—1687. Glücksborgsk Amtsregnskab 1679/80. — 33) Rentekammerets tyske Assignations Kontor, Akter vedr. kgl. Slotte og privilegeret Gods. Rentekammerets danske Afdeling. Kvittance Protokoll 1686—1689, Fol. 52. — 34) Glücksborgsk Arkiv Ltr. K. No. 46. Dokumenter vedr. Overdragelsen af Gudsgave 1684. — 35) Korrespondancesager ang. Nordborg Lehn og Søbygaard og Gudsgave 1684—1728. L. A. Gottorp. A. XX No. 36. — 36) Glücksborgsk Arkiv. Akter vedr. Graasten, Ltr. V. No. 18. — 37) do. Ltr. N. No. 24, Ltr. A. No. 41. — 38) do. Ltr. O. No. 19. — 39) Als og Ærø's Kirkers Regnskaber 1616—55, Glücksborgsk Amtsregnskab 1667/68. — 40) Akter vedr. Graasten Amt, Ltr. O. No. 3. — 41) Glücksborgske Amtsregnskaber. — 42) Glücksborg Kbg. — 43) Glücksborgske Amtsregnskaber 1679/80. — 44) do. 1701/02 og 1703/04. — 45) Akter vedr. Graasten Amt, Ltr. O. No. 27. — 46) do. Ltr. R. No. 43. — 47) Glücksborgske Cancelli- og Rets Protokoller. — 48) O. H. Møller: Laur. Prehn. — 49) O. H. Møller: Genealogi Thomsen. — 50) Glücksborgske Cancelli- og Rets Protokoller. Expeditions Protokoller. Rentekammerets tyske Bestallings Protokoll, Bd. 4, S. 98. — 51) Ty. Kanc. Ærø II Amts- og Iustiz-Bediente. Rentekammerets tyske Forestillings Protokoll 1773 No. 91. — 52) Glücksborgsk Expeditions Protokoll 1742—54. — 53) Rentekammerets tyske Bestallings Protokoll, Bd. 6, S. 108. — 54) O. H. Møller: Genealogi Moritzen. — 55) Rentekammerets tyske Forestillinger 1781 No. 62. — 56) 1765 No. 129. — 57) 1766 No. 163. — 58) 1780 No. 206. — 59) Enkekasse No. 4641. — 60) 1799 No. 9. — 61) Ty. Kanc. Forestillinger 1831 II No. 102. — 62) Slægten Hennings. — 63) 1810 No. 130. — 64) Rentekammerets 1. Kontor. Akter vedr. Amtsforvalter Schultz og hans Fuldmægtig Johannes Bonnesens Kassemangel. — 65) 1846 No. 111. — 66) 1818 No. 160. — 67) 1830 No. 191, 242. — 68) Bestyrelseskommissionen: Forestillinger. — 69) Enkekasse No. 15750. — 70) Bricka. — 71) Ministeriet for Slesvig, Forestillinger 1856 No. 188, 363. — 72) do. 1857 No. 129. — 73) Hatt: Amtsforvaltere.